

Sygn. akt I ACa 377/14

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 18 września 2014 r.

Sąd Apelacyjny w Szczecinie I Wydział Cywilny

w składzie następującym:

Przewodniczący:	SSA Małgorzata Gawinek
Sędziowie:	SSA Mirosława Gołuńska (spr.) SSA Maria Iwankiewicz
Protokolant:	st. sekr. sądowy Beata Waclawik

po rozpoznaniu w dniu 18 września 2014 r. na rozprawie w Szczecinie

sprawy z powództwa Ł. B.

przeciwko E. B. (1)

o zachówek

na skutek apelacji pozwanej

od wyroku Sądu Okręgowego w Szczecinie

z dnia 22 stycznia 2014 r., sygn. akt I C 463/11

I. zmienia zaskarżony wyrok w ten sposób, że:

1. zasądza od pozwanej E. B. (1) na rzecz powoda Ł. B. kwotę 62.818,87 zł (sześćdziesiąt dwa tysiące osiemset osiemnaście złotych osiemdziesiąt siedem groszy) z ustawowymi odsetkami od dnia 23 stycznia 2014 roku oddalając powództwo w pozostałej części,

2. zasądza od pozwanej na rzecz powoda kwotę 434 zł (czteryście trzydzieści cztery) złote tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego w części,

3. pozostawia referendarzowi sądowemu rozliczenie kosztów sądowych na zasadzie art. 100 kpc przyjmując, że powód wygrał proces w 56%,

II. oddala apelację w pozostałej części,

III. zasądza od pozwanej na rzecz powoda kwotę 185 zł (sto osiemdziesiąt pięć) złotych tytułem zwrotu kosztów postępowania apelacyjnego w części.

Maria Iwankiewicz Małgorzata Gawinek Mirosława Gołuńska

UZASADNIENIE

Powód Ł. B. domagał się zasądzenia od pozwanej E. B. (1) kwoty 112.124 zł z odsetkami ustawowymi od dnia 15 marca 2011r. oraz kosztów procesu.

Powód wskazał, że kwoty powyższej dochodzi tytułem zachowku po zmarłym ojcu jako jego spadkobierca ustawowy od spadkobierczyni testamentowej E. B. (2) podając, że w skład spadku po spadkodawcy wchodzi: udział w prawie własności nieruchomości zabudowanej budynkiem mieszkalnym i gospodarczym położonej przy ul. (...) w S. o łącznej wartości 600.000 zł., udział w samochodzie osobowym o wartości ponad 10.000 zł. oraz udział w prawie własności budynku posadowionego na działce rekreacyjnej we W. o wartości 240.000 zł. Użytkownikiem wieczystym tej działki jest (...) Związek (...), który ustanowił prawo użytkowania działki na rzecz K. i E. B. (1), którzy nabyli budynek posadowiony na tej działce. Powód wskazał nadto, że w styczniu 2010 roku K. B. sprzedał swój udział w lokalu mieszkalnym nr (...) położonym w budynku mieszkalnym przy ul. (...) w S. i uzyskaną kwotę w wysokości 42.000 zł przeznaczył na spłatę zobowiązań zaciągniętych na zakup budynku posadowionego na działce rekreacyjnej we W.. Przeznaczona na majątek wspólny spadkodawcy i spadkobierczyni kwota pochodziła z majątku osobistego spadkodawcy, albowiem udział w lokalu nr (...) położonym w budynku mieszkalnym przy ul. (...) w S. nabył w drodze dziedziczenia po zmarłej matce R. B.. Wartość majątku wspólnego ojca i spadkobierczyni powód określił na kwotę 448.500 zł. Dodał, że przedsądowe wezwanie o zapłatę zachowku z dnia 2012r. skierowane do E. B. (1) okazało się bezzasadne.

Pozwana w odpowiedzi na pozew wniosła o oddalenie powództwa oraz zwrot kosztów procesu.

Zakwestionowała roszczenie powoda co do wysokości, zaprzeczyła by z mężem nabyli budynek na działce we W. za kwotę 240.000 zł. Zakwestionowała twierdzenie powoda, że spadkodawca przeznaczył kwotę 47.000 zł na spłatę zobowiązań zaciągniętych na zakup tego budynku. Twierdziła, że zawyżona jest też wartość samochodu osobowego marki T. (...) rok 2001 wchodzącego w skład majątku wspólnego. Wskazała nadto, że od wartości ustalonego w postępowaniu stanu czynnego spadku, który będzie stanowił podstawę do obliczenia zachowku należy odjąć kwotę 17.561,33 zł, która uiszczona została przez nią na tytułem kosztów pogrzebu spadkodawcy. Dodała, że na należny powodowi zachówek zaliczyć należy kwotę 3.300 zł przekazano mu od 10 września 2008r. do 5 maja 2009r.

Wyrokiem z dnia 22 stycznia 2014 Sąd Okręgowy w Szczecinie :

-zasądził od pozwanej na rzecz powoda kwotę 70 600,87 zł z odsetkami ustawowymi od dnia 23 stycznia 2014 roku (pkt I);

-zasądził od pozwanej na rzecz powoda kwotę 1085,10 zł tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego (pkt II.);

-pozostawił referendarzowi sądowemu rozliczenie kosztów sądowych przyjmując, że co do zasady będą one rozliczone na podstawie art. 98 k.pc. , przy przyjęciu, iż powód wygrał proces w 65 procentach (pkt III).

Wyrokiem uzupełniającym z dnia 17 kwietnia 2014 roku Sąd Okręgowy powództwo w pozostałej części tj. kwotę 70 600, 87 zł , oddalił .

Wyrok Sądu pierwszej instancji został oparty na następujących ustaleniach:

K. B. zmarł 11 kwietnia 2010 r. Ł. B. jest jego synem , a E. B. (1) żoną , oboje są jego spadkobiercami ustawowymi w udziałach po 1/2 części.

Postanowieniem z dnia 25 czerwca 2002 roku Sąd Rejonowy w Szczecinie stwierdził, że spadek po R. B. zmarłej dnia 17 kwietnia 2002 roku na podstawie ustawy nabyli wprost: mąż K. B. i syn K. B. - po 1/2 części każdy. K. B. był współwłaścicielem nieruchomości zabudowanej domem jednorodzinny, w S. przy ul. ul. (...). Wartość rynkowa 1/2

udziału w prawie własności tej nieruchomości ,według stanu na dzień 11 kwietnia 2010r. i cen obecnych , wynosi 198.000 zł. Nadto K. B. z żoną od 21 marca 2009r. posiadali w użytkowaniu działkę rekreacyjną nr (...), o powierzchni 373 m⁽²⁾ , na terenie Rodzinnego (...) we W., na której znajduje się domek letniskowy , budynek gospodarczy i nasadzenia. Domek ma użytkowe poddasze, zadaszony taras, jest drewnianej konstrukcji -ściany zewnętrzne z bali drewnianych, dach pokryty blachą falistą. Jest to nieruchomość budynkowa, trwale z gruntem związana, posiada betonowe fundamenty. We wnętrzu domku znajduje się pokój z aneksem kuchennym, łazienką, schodami ażurowymi drewnianymi prowadzącymi na poddasze, gdzie mieszczą się dwa pokoje. Na parterze jest kominek w narożniku o kształcie owalnym. Do domku zostały doprowadzone media : prąd, woda i kanalizacja, a sam domek jest w znakomitym stanie i ma wysoki standard wykończenia. Działka rekreacyjna położona jest w odległości 1 km , w linii prostej, od morza. Łączna wartość nieruchomości (budynki, budowle i nasadzenia) to kwota 120.700 zł .

Postanowieniem z dnia 19 października 2010r. Sąd Rejonowy Szczecin-Prawobrzeże i Zachód w Szczecinie stwierdził, że spadek po K. B. na podstawie testamentu notarialnego z dnia 30 września 2009r., otwartego i ogłoszonego w dniu 6 października 2010r. nabyła w całości wprost żona E. B. (1). Ustalił dalej Sąd ,że spadkodawca i jego ojciec K. B. w dniu 4 stycznia 2010r. sprzedali A. B. i Ł. L. lokal mieszkalny ,z czego K. B. uzyskał kwotę 41.750 zł. E. B. (3) w dniu 14 stycznia 2012r. sprzedała za kwotę 8.000 zł. wchodzący w skład spadku samochód - T. (...) z 2001 roku o nr rej. (...) . Koszty pogrzebu i pochówku spadkodawcy wyniosły 17.561,33 zł ,z tego kwota 6.487,20 zł została pokryta z zasiłku pogrzebowego z ZUS, , a reszta przez pozwaną.

Po tak poczynionych ustaleniach Sąd uznał ,że powództwo jest uzasadnione co do zasady aczkolwiek roszczenie jest zawyżone .

Wskazał Sąd ,że podstawę prawną żądania powoda stanowi art. 991 k.c. ,który to przepis stanowi m.in. ,że zstępny, którzy byliby powołani do spadku z ustawy, należą się, jeżeli uprawniony jest trwale niezdolny do pracy albo jeżeli zstępny uprawniony jest małoletni – dwie trzecie wartości udziału spadkowego, który by mu przypadął przy dziedziczeniu ustawowym, w innych zaś wypadkach – połowa wartości tego udziału. Zgodnie z art. 994 § 1 k.c. przy obliczaniu zachowku nie dolicza się do spadku drobnych darowizn, zwyczajowo w danych stosunkach przyjętych, ani dokonanych przed więcej niż dziesięciu laty, licząc wstecz od otwarcia spadku, darowizn na rzecz osób nie będących spadkobiercami albo uprawnionymi do zachowku. Przy obliczaniu wysokości zachowku należnego uprawnionemu należało zatem ustalić czystą wartość spadku. Podkreślił dalej Sąd ,że choć kodeks cywilny nie przyjął uregulowania zawartego w art.169 § 1 prawa spadkowego, który wyraźnie stanowił, że należy określić czystą wartość spadku, tzn. obliczyć wartość aktywów spadkowych i odjąć od nich pasywa to jednak w doktrynie i orzecznictwie utrwalony jest pogląd, że również na gruncie obecnie obowiązujących przepisów spadkowych zachowek należy obliczać biorąc pod uwagę tzw. czystą wartość spadku.

Oznacza to, że od wartości spadku (rozumianego jako ogół praw i obowiązków majątkowych zmarłego) należy odjąć wartość długów spadkowych.

Sąd wartość rynkową nieruchomości położonej w S. przy ul. (...) jak i działki rekreacyjnej położonej we W., na której znajduje się domek letniskowy, ustalił na podstawie opinii biegłych sądowych z zakresu wyceny nieruchomości. Szacunek własności nieruchomości położonej w S. przy ul. (...) - według stanu na dzień 11 kwietnia 2010r. i obecnych cen - na kwotę 198.000 zł. (za 1/2 udziału) nie budził wątpliwości stron i nie był kwestionowany przez Sąd. Sąd nie podzielił zastrzeżeń pozwanej co do sposobu wyceny i ustalonej wartości działki rekreacyjnej znajdującej się na terenie Rodzinnego(...)we W., na której posadowiony jest domek letniskowy. Biegły z zakresu (...) w opinii pisemnej wycenił wartość nieruchomości tj. budynek letniskowy , budowle i nasadzenia na kwotę 120.700 zł. Pisemną opinię biegły uzupełnił ustną na rozprawie w dniu 16 stycznia 2014r. kiedy odniósł się do zarzutów pozwanej i dokładnie wyjaśnił dlaczego do wyceny przyjął wartość odtworzeniową szacowanych obiektów, a nie ich wartość rynkową. Sąd podkreślił za biegłym ,że oceniany domek letniskowy jest w znakomitym stanie, ma wysoki standard wykończenia i atrakcyjne położenie dodając ,że w domku tym wyposażonym we wszystkie media ,posiadającym nadto kominek, można mieszkać przez 4 miesiące w roku. Sąd zaakceptował wyjaśnienia biegłego ,że przedstawione przez pozwaną oferty zakupu innych budynków nie są miarodajne, bo tak zakupiony budynek trzeba go zabrać, przewieźć

na działkę (dźwigiem, postawić złożyć, zatrudnić robotników do zrobienia płyty fundamentowej, instalacji wodnej kanalizacyjnej), co generuje dodatkowe koszty. Biegły przy wycenie posłużył się katalogami w oparciu o parametry podobnych domów wykończonych, które mają wszystkie instalacje, obniżając cenę o stopień zużycia. Wobec braku na rynku transakcji podobnych domków, dowodził biegły, nie miał innych możliwości wyceny za wyjątkiem metody odtworzeniowej. Wykorzystując te narzędzia ustalił biegły wartość rynkową domku w jego stanie i stopniu zużycia, a nie wartość nowego domu. Sąd uznał powyższą opinię biegłego, po jej uzupełnieniu na rozprawie w dniu 16 stycznia 2014r., za pełnowartościowy materiał dowodowy dzieląc jej ustalenia i wnioski.

Mając na uwadze treść art. 994 § 1 k.c. przy obliczaniu zachowku Sąd nie doliczył do spadku wartości drobnych darowizn dokonywanych przez spadkodawcę na rzecz syna w łącznej kwocie 3.300 zł. Wartość spadku Sąd ustalił ostatecznie na kwotę 163.350 zł. Od tak ustalonej kwoty, zgodnie z art. 922 § 3 k.c., Sąd odjął koszty pogrzebu, w zakresie nie pokrytym zasiłkiem pogrzebowym z ZUS (wynoszącym 6.487,20 zł.) tj. kwotę 11.074,13 zł. zapłaconą przez pozwaną. Powód odziedziczył spadek po ojcu w 1/2 części co oznacza, że należny mu zachówek wynosi 70.600,87 zł. (tj. 81.675 zł po odjęciu kosztów pogrzebu w kwocie 11.074,13 zł.). Odsetki ustawowe od tak wyliczonego zachowku Sąd zasądził na podstawie art. 481 i 455 k.c., które to przepisy stanowią, że jeżeli dłużnik opóźnia się ze spełnieniem świadczenia pieniężnego wierzyciel może żądać odsetek za czas opóźnienia chociażby nie poniósł żądanej szkody i chociażby opóźnienie było następstwem okoliczności, za które dłużnik odpowiedzialności nie ponosi. Jeżeli termin spełnienia świadczenia nie jest oznaczony ani nie wynika z właściwości zobowiązania, to dłużnik powinien spełnić świadczenie niezwłocznie po wezwaniu. Przenosząc powyższe regulacje do sprawy według Sądu, z uwagi na właściwość zobowiązania „zachowkowego”, roszczenie o zachówek staje się wymagalne z chwilą określenia przez sąd jego wysokości według cen z daty orzekania o nim i dopiero z tą datą staje się możliwe naliczanie odsetek za opóźnienie. Oznacza to, iż odsetki mogły być zasądzone od daty wyrokowania.

O kosztach procesu Sąd rozstrzygnął na podstawie art. 100 k.p.c., zgodnie z którym w razie częściowego tylko uwzględnienia żądań koszty będą wzajemnie zniesione lub stosunkowo rozdzielone. Poniesione przez strony koszty procesu stanowiły wynagrodzenia zawodowych pełnomocników, określone zgodnie z §6 pkt 6 w zw. z §2 ust. 1 rozporządzeń Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002r. w sprawie opłat za czynności adwokackie i radców prawnych. Wynagrodzenie pełnomocnika powoda i pozwanego wynosiło 3.600 zł, zatem po dokonaniu kompensacji na rzecz powoda od pozwanego należałoby zasądzić kwotę 1085,10 zł.

Natomiast o kosztach sądowych Sąd orzekł na podstawie art. 98 k.p.c. i w oparciu o przepis art. 108§1 k.p.c. pozostawił ich szczegółowe rozliczenie referendarzowi sądowemu, przy przyjęciu, że powód wygrał proces w około 65%.

Apelację od wyroku Sądu Okręgowego złożyła pozwana zaskarżając orzeczenie w części, a mianowicie w odniesieniu do rozstrzygnięcia zawartego w punkcie I w zakresie zasądzenia na rzecz powoda należności ponad kwotę 47 731, 47 zł. oraz w punktach II i III - w całości. Zaskarżonemu orzeczeniu pozwana zarzuciła -

1. naruszenie przepisów postępowania, które miało wpływ na treść orzeczenia, tj.:

a) art. 233 § 1 k.p.c. poprzez dowolną ocenę opinii biegłego sądowego z zakresu (...), polegającą na przyjęciu, że zastosowana przez biegłego metoda wyceny budynku, urządzeń i nasadzeń znajdujących się na działce rekreacyjnej położonej na terenie (...) we W. (metoda odtworzeniowa) odzwierciedla realną wartość rynkową przedmiotu wyceny, a domek letniskowy położony na ww. działce jest nieruchomością,

b) art. 217 § 3 k.p.c. poprzez oddalenie wniosku dowodowego strony pozwanej o przeprowadzenie dowodu z opinii innego biegłego sądowego z zakresu wyceny nieruchomości celem ustalenia wartości rynkowej budynku, urządzeń oraz nasadzeń znajdujących się na działce rekreacyjnej położonej na terenie (...) we W. w sytuacji, gdy celem opinii było określenie wartości rynkowej przedmiotu wyceny, zaś określona przez biegłego wartość to wartość odtworzeniowa, która nie może być utożsamiana z wartością rynkową,

c) art. 328 § 2 k.p.c. poprzez:

- nieustosunkowanie się do zarzutu pozwanej, dotyczącego braku możliwości brania pod uwagę przy ustalaniu wartości spadku po K. B., a co za tym idzie - przy ustalaniu wysokości zachowku należnego powodowi - wartości wszelkich nasadzeń, urządzeń i obiektów znajdujących się na działce rekreacyjnej położonej na terenie(...) we W.,

- niepoddanie jakiegokolwiek ocenie zeznań świadka F. G., podczas gdy wskazywał on, że przedmiotem umowy zawartej pomiędzy nim a K. B. i pozwaną był wyłącznie budynek (domek letniskowy) bez pozostałych urządzeń, obiektów i nasadzeń, co z kolei miało znaczenie dla prawidłowego ustalenia wysokości zachowku należnego powodowi,

2. błąd w ustaleniach faktycznych, przyjętych za podstawę orzeczenia, polegający na:

a) uznaniu, że wartość udziału spadkowego, stanowiącego podstawę do ustalenia należnego powodowi zachowku wynosi 163 350 zł, podczas gdy z ustalonych przez Sąd I instancji w toku postępowania wartości poszczególnych składników majątkowych wchodzących w skład spadku (częściowo kwestionowanych przez pozwaną) wynika, że wartość udziału spadkowego, stanowiącego podstawę do ustalenia należnego powodowi zachowku winna wynieść maksymalnie 125 637, 93 zł ,

b) uznaniu, że poza domkiem letniskowym zlokalizowanym na działce rekreacyjnej położonej na terenie (...) we W. małżonkowie B. nabyli od F. G. także nasadzenia, urządzenia oraz obiekty tam się znajdujące, a w konsekwencji

3. nierozpoznanie istoty sprawy w zakresie dotyczącym ustalenia wartości rynkowej budynku, obiektów, urządzeń i nasadzeń znajdujących się na działce rekreacyjnej położonej na terenie (...) we W., a co za tym idzie - w zakresie prawidłowego określenia wysokości zachowku należnego powodowi.

W konsekwencji tak skonstruowanych zarzutów ,szerzej uzasadnionych ,pозwana wniosła o uchylenie wyroku w zaskarżonej części i przekazanie sprawy w tym zakresie do ponownego rozpoznania Sądowi Okręgowemu , z pozostawieniem temu Sądowi rozstrzygnięcia w zakresie kosztów postępowania apelacyjnego .

Pozwana uzasadniając zarzuty apelacyjne przekonywała ,że Sąd pierwszej instancji dopuścił się szeregu nieprawidłowości ,a podstawowe to - błędy rachunkowe przy ustalaniu udziału spadkowego należnego powodowi (co zostało szeroko przedstawione z podaniem ,iż należy zachówek ,według przyjętych przez Sąd danych powinien być wyliczony na kwotę 62 818, 97 zł) oraz przyjęcie za biegłym sądowym M. S. wartości budynku, urządzeń oraz nasadzeń znajdujących się na działce rekreacyjnej położonej na terenie(...)we W., co ostatecznie miała wpływ na ustalenie wysokości zachowku należnego powodowi. Apelująca zarzucała ,że skoro biegły w sporządzonej opinii do wyceny stosował metodę odtworzeniową badanych obiektów , to oznacza iż nie ustalił ich wartości rynkowej . Odwołując się do art. 151 ustawy o gospodarce nieruchomościami podkreślała ,że wartość rynkowa przedmiotu wyceny to nic innego, jak najbardziej prawdopodobna cena, możliwa do uzyskania w dniu wyceny, przy przyjęciu, że strony umowy są od siebie niezależne, nie działają w sytuacji przymusowej oraz mają stanowczy zamiar zawarcia umowy, a jednocześnie upłynął czas niezbędny do wyeksponowania nieruchomości na rynku i do wynegocjowania cen umowy .Biegły stosując metodę odtworzeniową , ustalił jedynie wartość odtworzeniową badanych obiektów twierdząc , że wyceniane przez niego obiekty nie występują w obrocie (brak jest w tym zakresie aktów notarialnych), a co za tym idzie - niemożliwe jest ustalenie wartości rynkowej przedmiotu jego wyceny . Według pozwanej taka konkluzja biegłego nie była zgodna z rzeczywistym stanem rzeczy skoro ona sama przedstawiła szereg ofert nowych domków letniskowych, przedstawianych przez podmioty zajmujące się sprzedażą tego typu obiektów , co biegły całkowicie pominął. Biegły nadto błędnie przyjął ,że wyceniany przez niego domek letniskowy jest trwale związany z gruntem , w rzeczywistości tak nie jest .Oznacza to ,że stanowi on taką samą konstrukcją, jak nowe domki oferowane przez podmioty zajmujące się ich sprzedażą. Błędem , zarówno Sądu jak i biegłego , było traktowanie tego szacowanego składnika spadku jako nieruchomości i branie pod uwagę położenie działki rekreacyjnej. Według pozwanej możliwe (i konieczne) było zastosowanie metody porównawczej w zakresie określenia wartości rynkowej domku letniskowego, opartej o ceny podobnych domków, licznie oferowanych na rynku. Zgodnie z obowiązującym w dacie sporządzenia opinii Krajowym Standardem Wyceny Podstawowym nr 1 - Wartość rynkowa i wartość odtworzeniowa „wartość odtworzeniowa nieruchomości nie może być jednak utożsamiana z wartością rynkową, gdyż wartości te oznaczają odrębne kategorie

ekonomiczne ".Podobna sytuacja dotyczy wyceny pozostałych urządzeń oraz nasadzeń znajdujących się na działce rekreacyjnej.

Powód wnosił o oddalenie apelacji pozwanej jako nieuzasadnionej wnosząc o zasądzenie zwrotu kosztów postępowania apelacyjnego , a w przypadku korekty rachunkowej zasądzzonego roszczenia o nieobciążanie go z względów słusznościowych kosztami procesu.

Sąd Apelacyjny ustalił i zważył, co następuje:

apelacja pozwanej zasługiwała jedynie na częściowe uwzględnienie.

Apelująca kwestionując ocenę dowodów (w tym zaniechanie w części ich oceny) , a w konsekwencji ustalony stan faktyczny sprawy , nie zgłosiła w apelacji nowych wniosków dowodowych na poparcie swych twierdzeń. Sąd odwoławczy opiera się w tej sytuacji wyłącznie na materiale dowodowym zgromadzonym przed Sądem I instancji, a zasadność zarzutów pozwanej co do stanu faktycznego sprawy może zostać potwierdzona lub też nie jedynie poprzez ustalenie czy została dokonana pełna ocena zgromadzonych dowodów , a następnie prześledzenie toku rozumowania sądu pierwszej instancji i ustalenie czy rozumowanie to było logiczne . Uzasadnione jest w tym miejscu przypomnienie ,że sąd drugiej instancji rozpoznający sprawę na skutek apelacji nie jest obecnie związany przedstawionymi w niej zarzutami dotyczącymi naruszenia prawa materialnego, wiążą go natomiast zarzuty dotyczące naruszenia prawa procesowego; w granicach zaskarżenia Sąd bierze jednak z urzędu pod uwagę nieważność postępowania (por. uchwała SN z dnia 31 stycznia 2008 r. ,III CZP 49/07, Lex 341125). Pozwana w apelacji nie stawiała zarzutu nieważności postępowania , a Sąd z urzędu jej nie stwierdził .Skarżąca w apelacji sformułowała zarzut błędnych ustaleń faktycznych w wyniku naruszenia przepisów prawa procesowego, w konsekwencji ostatecznie zarzucała nierozpoznanie w części istoty sprawy .

Wstępnie stwierdzić należy, że Sąd I instancji w znacznej części w sposób prawidłowy przeprowadził postępowanie dowodowe i na podstawie jego wyników poczynił w istotnej części trafne ustalenia faktyczne. Ustalenia te Sąd odwoławczy czyni częścią własnego uzasadnienia, stąd nie ma potrzeby ich ponownego szczegółowego przytaczania . Zasadne natomiast były zarzuty pozwanej co do błędów rachunkowych (i merytorycznych) przy wyliczaniu zachowku należnego powodowi . Mając to na uwadze , przed przejściem do oceny zarzutów apelacyjnych , Sąd drugiej instancji uprzednio krótko przypomina ,że zgodnie z art. 991 § 1 k.c. powód jako zstępny spadkodawcy byłby powołany, obok jego małżonki, do spadku z ustawy . Dalej , już tylko tytułem uwagi ogólnej wyjaśnić należy, że w orzecnictwie jest utrwalone stanowisko, że punktem odniesienia przy obliczaniu stanu czynnego spadku dla potrzeb obliczenia wysokości należnego zachowku może być jedynie chwila otwarcia spadku będąca chwilą śmierci spadkodawcy (art. 922 § 1, art. 924 i 925 k.c.). Ustalanie składu spadku, a mianowicie różnicy między wartością stanu czynnego spadku (aktywów) i wartością stanu biernego spadku (pasywów) następuje więc co do zasady, według reguł określonych w art. 922 k.c., nie uwzględnia się jedynie zapisów i poleceń oraz oczywiście długów z tytułu zachowku (por.wyrok SN z dnia 14 marca 2008 r.,IV CSK 509/07,LEX nr 445279). Poczynając od uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 26 marca 1985 r., III CZP 75/1984 wpisanej do księgi zasad prawnych (OSNC 1985, nr 10, poz. 147) nie jest przy tym kwestionowane w orzecnictwie sądowym to , że obliczenie zachowku następuje na podstawie wartości spadku ustalonej według cen z daty orzekania o roszczeniach z tego tytułu (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 4 .07.2012 r. ,I CSK 599/11 ,Lex nr 1218157). Obliczenie zachowku polega ostatecznie na ustaleniu wysokości sumy pieniężnej jakiej uprawniony do zachowku może domagać się na podstawie art. 991 §2 k.c. od spadkobiercy powołanego. Samą wysokość zachowku ustala się za pomocą obliczeń które w zasadzie przebiegają w etapach: najpierw ustala się udział spadkowy stanowiący podstawę do obliczenia zachowku, udział ten jest wyrażony odpowiednim ułamkiem, potem ustala się substrat zachowku, który po przemnożeniu przez ułamek, który wyraża udział stanowiący podstawę do obliczenia zachowku daje nam poszukiwaną wielkość czyli wysokość zachowku. Aby ustalić substrat zachowku należy więc określić tzw. czystą wartość spadku. Czysta wartość spadku stanowi różnicę między wartością stanu czynnego spadku , a wartością stanu biernego spadku . Oznacza to, że w sytuacji gdy Sąd Okręgowy prawidłowo ustalił udział spadkowy stanowiący podstawę dla obliczenia zachowku pierwszorzędne znaczenie miało ustalenie wartości stanu czynnego spadku. By to uczynić należało zestawić wszystkie należące do spadku prawa, konieczne więc było ustalenie

ich wartości, według stanu z daty otwarcia spadku i cen z chwili orzekania o zachowku, od tak ustalonego stanu spadku należało odjąć wartość długów spadkowych. W przedmiotowej sprawie strony nie kwestionowały ostatecznie wysokości długów spadkowych, i nie czyni tego również pozwana na etapie apelacji. Ostatecznie nie kwestionowały strony też stanowiska Sądu Okręgowego o braku zaliczenia do wartości czystego spadku wartość darowizn między żyjącymi, dokonanych przez spadkodawcę (art. 993 i art. 994 k.c.). Uwzględniając przedstawione powyżej reguły ustalenia zachowku za zasadne należało uznać zarzuty pozwanej co do dopuszczenia się przez Sąd pierwszej instancji nieprawidłowości przy ustaleniu wysokości zachowku przysługującego powodowi. Wartość stanu czynnego spadku, mając na uwadze wartość wszystkich praw należących do spadku to kwota 262 350 zł (198 000zł + 60 350zł + 4000zł), która pomniejszona o dług spadkowy w wysokości 11 074 zł daje czystą wartość spadku - kwotę 251 275,87zł. Oznacza to, że zachówek należny powodowi przedstawia kwotę - 62 818,87 zł. Tak więc uzasadnione okazały się zarzuty pozwanej zawarte w punkcie 2a apelacji, to zaś skutkowało korektą rachunkową zgodną z wycenieniami przedstawionymi przez samą pozwaną i wymagało zmiany skarżonego wyroku w części uwzględniającej roszczenie powoda.

Przed przejściem do oceny dalszych zarzutów apelacyjnych zasadne jest uprzednie przypomnienie, w części za samą pozwaną, że zgodnie z art. 15 ust. 2 ustawy z dnia 8 lipca 2005 r. o rodzinnych ogrodach działkowych (Dz.U.2005.169.1419) nasadzenia, urządzenia i obiekty znajdujące się na działce, wykonane lub nabyte ze środków finansowych użytkownika działki, stanowią jego własność. W sprawie jest niesporne, że domek letniskowy oraz pozostałe elementy zagospodarowania działki nr (...), w tym nasadzenia na niej zostały wykonane przez F. G. Z jego zeznań złożonych w trakcie przesłuchania w charakterze świadka wynika, że będąc członkiem (...) we W. był jednocześnie użytkownikiem działki nr (...) w tym O. W lutym 2009 r. działkę powyższą, za pośrednictwem O., „przekazał” p.p.B.. Świadek zeznał, że sprzedał „za ogólnie kwotę 100 000 zł - domek, wartość nasadzeń”. Umowa miała formę pisemną i była sporządzona w 2- egzemplarzach, z tym iż oba zatrzymał K. B. (powyższa umowa Sądowi w trakcie procesu nie została przedstawiona). Po zawarciu umowy F. G. przez dwa miesiące korzystał nadal z działki. Pan G. zeznał, że gdy w lipcu 2011 r. był na działce w domku letniskowym nie było żadnych zmian - co do jego kształtu i wyposażenia. F. G. nie zgłasza żadnych roszczeń finansowych czy innych do rzeczy, które pozostawił na działce. Z jego zeznań wprost wynika, że B. - oprócz domku letniskowego - sprzedał wszystko co pozostawił na działce nr (...), w tym obiekty, urządzenia i nasadzenia. Władze (...) też potwierdziły, że poprzedni użytkownik działki nr (...), czyli F. G. jest rozliczony z B. co do zagospodarowania i co do nasadzeń na działce nr (...) (por. pismo na k. 79). Stąd odmienne twierdzenia E. B. (1), że przedmiotem nabycia w 2009 r. był wyłącznie domek letniskowy, z pominięciem pozostałych elementów zagospodarowania działki, w tym nasadzeń, nie zasługują na podzielenie. Pozwana zresztą nigdy nawet nie twierdziła, że F. G. zgłaszał jakiegokolwiek roszczenie, a przecież tak by było gdyby część elementów składających się na zagospodarowanie działki nadal stanowiło jego własność.

Ustawa o pracowniczych ogrodach działkowych z dnia 8 lipca 2005 r. w art. 14 . 1. stanowiła, że (...) Związek (...) ustanawia w drodze uchwały na rzecz swojego członka bezpłatne i bezterminowe prawo używania działki i pobierania z niej pożytków (użytkowanie działki). Podobne regulacje prawne znajdowały się w ustawie z 6 maja 1981 r. W zależności od charakteru przysługujących (...) Związkowi (...) praw do gruntu można było wyróżnić dwie sytuacje: w pierwszej Związek jako użytkownik wieczysty ustanawiał na rzecz działkowca użytkowanie, a działkowcowi służyło wówczas ograniczone prawo rzeczowe w postaci prawa użytkowania wydzielonej fizycznie i przyznanej mu działki. Prawo to obciążało całą nieruchomości, a jego wykonywanie ograniczone było do użytkowania wydzielonej fizycznie działki. Uprawnienia użytkownika względem przedmiotu użytkowania kształtowane są przez przepisy kodeksu cywilnego. Prawo to ma charakter niezbywalny, związane jest ściśle z osobą, na rzecz której zostało ustanowione i jeżeli nie postanowiono inaczej, wygasa wraz ze śmiercią uprawnionego. W drugiej sytuacji, w której (...) przysługiwało jedynie prawo podmiotowe użytkowania na gruntach stanowiących własność Skarbu Państwa lub gminy to wówczas - pomimo niezbywalności prawa podmiotowego, jakim jest użytkowanie - uznawano za dopuszczalne zarówno w orzecznictwie jak i w piśmiennictwie - przeniesienie na osobę trzecią uprawnienia do wykonywania użytkowania.

Oznacza to, że przez przydział działki dochodziło do przekazania na rzecz działkowca uprawnienia do wykonywania użytkowania przydzielonej mu działki, inaczej mówiąc, do jej eksploatacji. Uprawnienie do wykonywania użytkowania

określonej i fizycznie wyodrębnionej części nieruchomości w postaci działki rekreacyjnej ma niewątpliwie określoną wartość majątkową i jest uprawnieniem o charakterze cywilnoprawnym. Na treść tego prawa składa się możliwość korzystania z działki, pobieranie pożytków, czynienie nakładów itp. W każdej z opisanych sytuacji działkowiec ma prawo eksploataowania działki, w tym uprawiania jej i czerpania z tego tytułu również pożytków.

Przenosząc te rozważania do sprawy należy podkreślić, że w skład spadku po zmarłym K. B. wchodził jego udział w tak określonym uprawnieniu cywilnoprawnym, a do tego dochodzi wartość obiektów, urządzeń i nasadzeń znajdujących się na działce nr (...). O ile ma więc oczywiście rację apelująca, że domek letniskowy na działce rekreacyjnej nie stanowi sam w sobie nieruchomości i odmienne stwierdzenia biegłego sądowego M. S. oraz niedokładności Sądu pierwszej instancji w zakwalifikowaniu tego składnika spadku po K. B. są uchybieniem, to powyższe ostatecznie nie wpłynęło na obniżenie wartości rynkowej tego prawa przez Sąd odwoławczy, jak też nie zdyskwalifikowało opinii biegłego w zakresie szacunku rzeczy znajdujących się na działce, a dokładniej może ona być brana pomocniczo pod uwagę dla określenia wartości tego prawa. W sprawie jest oczywiste ostatecznie, że E. i K. B. przysługiwało nie tylko prawo własności do nasadzeń, urządzeń i obiektów na działce nr (...) ale prawo eksploataowania samej działki rekreacyjnej. Powyższe stanowiło jedno uprawnienie. Stąd z jednej strony biorąc pod uwagę opis budynku letniskowego i pozostałych elementów na działce przedstawiony przez biegłego - w tym niezwykle wysoki standard samego domku, jego doskonale zagospodarowanie, do tego niewątpliwie atrakcyjne położenie działki rekreacyjnej (co wbrew stanowisku pozwanej ma znaczenia dla wartości podlegającego szacunkowi prawa), z drugiej zaś zeznania świadka G. co do ceny jaką uzyskał od K. B. za sprzedaż własności obiektów, urządzeń i nasadzeń na działce Sąd uznał, że oszacowanie tego prawa na kwotę 120 700 zł można uznać, w realiach tej sprawy, za odpowiednie. Z uwagi na charakter prawa można też zaakceptować zastosowanie metody wyceny rzeczy znajdujących się na działce. Skoro przedmiotem wyceny nie była nieruchomość to zasadniczo nie było potrzeby opierania szacunku na regulacjach ustawy o gospodarce gruntami. Nie można było jednocześnie zastosować wprost cen podawanych przez producentów domków letniskowych, tak jak argumentował biegły nie przystawały one do tego konkretnego domku letniskowego, wprawdzie eksploatowanego już od dłuższego czasu ale przecież świetnie zagospodarowanego, posiadającego szereg ulepszeń, w tym np. kominek i znajdującego się na działce, o czym już wyżej była mowa, atrakcyjnie położonej. To wszystko nie jest przecież bez znaczenia dla wartości rynkowej „całości prawa do działki” (prawa użytkowania działki plus własność obiektów, urządzeń i nasadzeń na niej się znajdujących). Cena nabycia domku letniskowego oraz pozostałych rzeczy podana przez sprzedającego to kwota 100 000 zł, z tym że umowa pomiędzy G., a B. miała miejsce na początku 2009 r. Oznacza to, że kwota oszacowania rzeczy na działce przez biegłego nie jest w istotny sposób odmienna od kwoty zapłaconej przed laty B., zważywszy na upływ kilku lat pomiędzy umową, a datą sporządzania opinii. Stąd Sąd drugiej instancji - pomimo uznania zasadności części zarzutów pozwanej co do nieprawidłowości w zakresie opinii biegłego - uznał jednocześnie, że domaganie się przez pozwaną dopuszczenia innego biegłego sądowego z zakresu wyceny nieruchomości dla ustalenia wartości rynkowej budynku, urządzeń i nasadzeń na działce nr (...), nie było uzasadnione jako, iż taki dowód był nieprzydatny (zważywszy na tezę dowodową) dla ustalenia wartości rynkowej tego konkretnego prawa wchodzącego w skład spadku po K. B.. Należy do tego dodać, że ustalenie wartości spadku w celu określenia zachowku oraz jego obliczenia następuje według cen z chwili orzekania o roszczeniu z tytułu zachowku. Sąd pierwszej instancji wyrokował w sprawie w dniu 22 stycznia 2014 r., opinia biegłego M. S. jest z lipca 2013 r., umowa między F. G., a K. i E. B. (1) (sfinalizowana przez samego K. B.) miała miejsce w lutym 2009 r. Wartość prawa do eksploatacji atrakcyjnie położonej działki rekreacyjnej oraz własności elementów na niej się znajdujących w okresie od 2009 do 2014 r. nie uległa zmniejszeniu, w tym miejscu wystarczy powołanie się na ogólną wiedzę co do tego, iż cena rynkowa tego typu praw w ostatnich latach nie maleje. W konsekwencji Sąd drugiej instancji uznał, że wartość uprawnienia cywilnoprawnego w postaci prawa użytkowania działki rekreacyjnej nr (...) w (...) we W. wraz z własnością domku letniskowego, urządzeń i nasadzeń oszacowana przez biegłego odpowiada wartości rynkowej tego prawa (nawet w sytuacji pewnego przeszacowania wartości nasadzeń przez biegłego, przy pominięciu jednak wartości prawa eksploataowania działki).

W konsekwencji, pomimo uznania za zasadne części zarzutów apelacyjnych pozwanej, uzasadniona była jedynie korekta wyliczonego zachowku w zakresie rachunkowym przedstawiona powyżej. Sąd Apelacyjny uznał, że w sprawie nie zachodziła potrzeba działania z urzędu skoro obie strony były reprezentowane przez profesjonalnych

pełnomocników , z drugiej zaś strony dopuszczenie dowodu z biegłego o jaki wnioskowała apelująca (o czym już wyżej była mowa) by nie pozwoliło ustalić wartości rynkowej tego kwestionowanego co do wartości składnika spadku. Oczywiście jest bowiem , że przedmiotem wyceny nie mógł być wyłączenie domek letniskowy (nawet z innymi rzeczami na działce) . Powód nie wnosił apelacji od wyroku Sądu Okręgowego , w tym również co do oddalenia jego powództwo (wyrok uzupełniający). Stąd już tylko marginalnie można zauważyć - bez wpływu na treść wydanego w sprawie wyroku ,że Sąd I instancji pominął twierdzenia powoda co do tego ,iż w skład spadku po zmarłym jego ojcu wchodziły nakłady z majątku odrębnego spadkodawcy na majątek wspólny jego i żony , a ustalenie daty wymagalności roszczenia o zachówek (przy niejednoznacznym orzecznictwie w tym zakresie - por. np. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 7.02.2013 r.,II CSK 403/12) jest korzystne dla pozwanej.

Uwzględniając ustalenia Sądu pierwszej instancji , z częściową ich korektą i uzupełnieniem przedstawionym powyżej , Sąd Apelacyjny zmienił zaskarżony wyrok w ten sposób, że:

1. zasądził od pozwanej na rzecz powoda kwotę 62.818,87 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 23 stycznia 2014 roku oddalając powództwo w pozostałej części (do kwoty 7 782 zł),

2. zasądził od pozwanej na rzecz powoda kwotę 434 zł. tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego w części,

3. pozostawił referendarzowi sądowemu rozliczenie kosztów sądowych na zasadzie art. 100 k.p.c. przyjmując, że powód wygrał proces w 56% (pkt I.) , a nadto oddalił apelację w pozostałej części (pkt II.) oraz zasądził od pozwanej na rzecz powoda kwotę 185 zł (sto osiemdziesiąt pięć) złotych tytułem zwrotu kosztów postępowania apelacyjnego w części (pkt III.). Wyrokując w ten sposób Sąd Apelacyjny miał na uwadze treść przepisów - art. 386 §1 i art. 385 k.p.c. Co do kosztów procesu za postępowanie przed Sądem pierwszej instancji – powód wygrał proces w 56 % . Przedmiotem rozliczenia były koszty zastępstwa procesowego każdej ze stron , wynosiły one po 3617 zł , co po ich zminusowania dało jako należną od pozwanej dla powoda kwotę 434 zł (2025 zł - 1591zł). Sąd drugiej instancji mając na uwadze treść art. 108 §1 k.p.c. przesądził o zasadzie ponoszenia przez strony kosztów sądowych w sprawie .

Dla porządku już tylko Sąd odwoławczy zauważa, że na koszty sądowe w tej sprawie składa się - opłata od pozwu (z akt sprawy nie wynika by do tej pory została pobrana) oraz wydatki na poczet wynagrodzenia biegłych sądowych (przy jedynie częściowym uiszczeniu zaliczki na ten cel przez powoda).

Co do rozstrzygnięcia o kosztach postępowania apelacyjnego – orzekając o nich Sąd odwoławczy miał na uwadze art.100 k.p.c. oraz przepisy rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 r.w sprawie opłat za czynności adwokackie oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu (Dz.U.2013.461 j.t.)- §§ 2,3 , 6 i 13.1.2). Pozwana wygrała apelację w 34 % , jej koszty wyniosły - 2944 zł (opłata od apelacji -1144 zł oraz wynagrodzenie profesjonalnego pełnomocnika procesowego -1800 zł) , z kolei koszty postępowania apelacyjnego powoda to wynagrodzenie jego pełnomocnika procesowego w osobie adwokata (kwota 1800 zł) ; daje to ostatecznie kwotę 185 zł jako należną od pozwanej na rzecz powoda (1186 zł - 1001 zł) .

SSA Maria Iwankiewicz SSA Małgorzata Gawinek SSA Mirosława Gołuńska